

Гусаченко Євгенія Олександрівна,
ад'юнкт докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ

ДЕЯКІ ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ ПОЛІГРАФА - «ДЕТЕКТОРА БРЕХНІ»

Брехня та правда - взаємовиключні соціальні поняття, виникнення яких було зумовлено необхідністю колективного спілкування людей. На початку первісного ладу, коли кожен член громади повинен був виконувати певну корисну роботу для племені, «ефективність» його діяльності визначалася трьома факторами: умінням та фізичною підготовкою, особистим бажанням (рівнем мотивації), а в екстремальних умовах - елементами сміливості (боягузтва). Сумлінність діяльності окремих членів племені визначав вождь. Елементи боягузтва, що призвели до загибелі членів спільноти, каралися смертю або вигнанням із племені. Жорстокість покарання змушувала особу, яка провинилася та має нести покарання, використовувати всі засоби для свого захисту, включаючи брехню. Імовірно, тоді й виникла принципова необхідність відокремлювати брехню від правди. Таким чином, потреба в «детекторі брехні» виникла тоді, коли доля однієї людини стала залежати від сумлінності іншого.

Питання виявлення брехні має досить давню історію. У Стародавній Індії, наприклад, коли проводився допит підозрюваних осіб, які їх просили одночасно з відповіддю на поставлене питання бити в гонг. Було помічено, що коли питання викликало ускладнення тим, що тема для підозрюваного була

занадто значною, то на це питання він не міг відповісти цілком щиро, що й призводило до збоїв у ритмі ударів.

У стародавньому Китаї підозрюваним давали суху рисову муку, просили її прожувати під час розмови з ними; якщо людина була неспроможна це зробити, її засуджували, вважаючи це спробою приховування правди. Цей метод ґрунтувався на багаторічних спостереженнях стародавньої людини: під час переживання сильного страху в роті припиняється виділення слини. Таке спостереження було досконалішим для виявлення «брехні», ніж суб'єктивна оцінка вождя племені. Водночас сухість у роті могла свідчити не лише про страх розплати за вчинений злочин, а страх власне щодо процедури.

На Близькому Сході ще в глибоку давнину своєрідним детектором брехні були показники пульсу підозрюваного. Брали до уваги зміни частоти пульсу й особливості кровонаповнення судин кров'ю.

Більш жорсткий спосіб виявлення правди був у Стародавній Спарті. Спартанські юнаки, перш ніж потрапити до спеціальних шкіл, проходили певний відбір. Юнака ставили на краю скелі над проваллям і запитували, чи боїться він. Відповідь завжди була негативною. Але правдивість визначали за кольором обличчя. Якщо юнак був блідий - він брехав. Такий тип реакції свідчив про те, що юнак у бою не може бути спритним і кмітливим, тоді його скидали зі скелі. Багаторічні спостереження допомогли спартанцям зробити справедливий висновок: людина, яка блідніє від страху, не може бути хорошим воїном.

У Стародавньому Римі завдяки такому самому методу відбирали охоронців. Кандидату ставили провокаційні запитання. Якщо він червонів, його брали в охорону. Уважалося, що якщо людина червоніє під час пред'явлення йому провокаційних питань, він не братиме участі в змовах.

У XI ст. на Русі для вирішення питання про причетність підозрюваного до скоєння злочину застосовувалося випробування залізом або водою. Для цього обвинувачений діставав із киплячої посудини кільце або брав у руку розпечене залізо. Доказом невинності була відсутність через три дні виразки від опіку.

Приклади, дійсно, показують, що якщо ми стривожені, стурбовані, збуджені, нам страшно, то в нас з'являється емоційне напруження. Це емоційне напруження виявляється в різноманітних фізіологічних показниках: частішає або знижується частота пульсу, змінюється ритм дихання, змінюється статична провідність шкіри, змінюється температура тіла, змінюється характер біоелектричних струмів мозку.

Отже, якщо організм реагує на труднощі, що виникли, тоді можна зафіксувати таку емоційну реакцію людини, що супроводжується фізіологічними змінами.

Лише в кінці ХУІІІ ст. було створено умови для розвитку технічних засобів, унаслідок чого вони отримали назви детектора брехні, варіографа, поліграфа, викривальника брехні, сироватки правди, вимірювача психологічного стресу. Нині назви «поліграф» і «детектор брехні» є найбільш поширеними.

Поліграф (детектор брехні) - науковий прилад, здатний одночасно реєструвати зміни декількох фізіологічних параметрів, у той час, як обстежуваній особі ставлять низку запитань, що стосуються специфічного факту, який розслідують. Поліграми, отримані під час перевірки на детекторі брехні, інтерпретує поліграфолог.

Стимулом для розвитку інструментальної «детекції брехні» слугувала праця італійського фізіолога А. Моссі (1875 р.). У своїх дослідженнях він показав, що залежно від величини емоційної напруги змінюється і низка фізіологічних показників. Він з'ясував, що тиск у судинах людини та частота пульсу змінюються в разі зміни емоційного стану випробуваного.

У 1885 р. італійський лікар-психіатр Ч. Ломброзо використовував перший прилад для детекції брехні - гідросфігометр, що реєстрував у людини зміну тиску крові. Через сім років, у 1902 р., за допомогою інструментальних методик, удалося вперше довести в суді непричетність обвинуваченого в учиненні злочину.

У 1914 р. італієць Бенуссі використав прилад для реєстрації дихання під час проведення допитів підозрюваних у скоєнні злочину. До уваги дослідник брав частоту й глибину дихання, які реєстрував за допомогою пневмографа. Пізніше за допомогою цього приладу стали визначати тривалість вдиху і видиху, затримку дихання на вдиху й видиху.

Водночас почав свої дослідження у сфері інструментальної детекції брехні також американський психолог Вільям Мартсон, який проводив дослідження в Інституті психології Гарвардському університету. Його поліграфну перевірку вперше було прийнято в американському суді як доказ у 1923 р.

Перший поліграф, придатний для розслідування злочинів, створив Джон Ларсен у 1921 р. Зазначений прилад реєстрував на рухомій паперовій стрічці пульс, тиск крові та дихання. Незважаючи на свою прогресивність, він був ще далекий від сучасних поліграфів.

Уведення каналу шкірного опору Л. Кілером у 1926 р. значно підвищило точність прогнозу під час проведення поліграфних обстежень. Він уперше увів канал реєстрації «тремору». Поліграф Л. Кілера використовували в Чиказькій лабораторії розслідувань злочинів, яку він створив. До 1925 р. науковець обстежив близько двох тисяч підозрюваних у вчиненні злочинів. Крім цього, він запровадив п'ятиканальну реєстрацію тремору.

Отже, можна констатувати, що Ч. Ломброзо є засновником першого поліграфа, а Л. Кілер - творцем сучасного поліграфа.